

# **gümüşlük akademisi bahçeyazı okuma grubu**

## **serbest okuma zoom buluşmaları**

### **ütopya okumaları programı -I. dönem (2025-2026)**

**4. (35) buluşma: 28 şubat 2026; cumartesi, 13.00-17.30**

#### **yevgeni zamyatin:**

1 şubat 1884'te tambov vilayeti'nin lebedyan ilçesinde bir rahibin oğlu olarak doğdu. 1902'de takdirname ile bitirdiği voronej lisesi'nin ardından girdiği petersburg gemi mühendisliği enstitüsü'nden 1908 yılında mezun oldu. öğrenciyken devrimci harekete yer aldı. 1906-1911 yılları arasında kaçak olarak yaşadı. potemkin isyanı sırasında odessa'da bulundu.

ilk hikâyesi **yalnız**, 1908 yılında eğitim dergisinde yayınlandı. ilk büyük edebi başarısını 1911 yılında yayınlanan ve gezi hikâyelerinden oluşan **uyezdnoye** (*gezisel*) ile kazandı. 1914 yılında yayınlanan savaş karşıtı hikâyesi na **kuliçkah** (*çok uzaklarda*) nedeniyle kovuşturmaya uğradı, tutuklandı ve yargılandı, eserin basıldığı derginin ilgili sayısı toplatıldı. bu iki eser de dönemdaşı rus yazar **maksim gorki**'den övgüler aldı.

1916-1917 yıllarında birleşik krallık'ta rus buz kırıcı gemilerinde çalışırken gözlemlene imkânı bulunduğu ingiliz hayatı hakkında **ostrovityane** (*adamlar*) adlı eseri yayınlandı. 1917 sonbaharında rusya'ya döndü. maksim gorki tarafından davet edildiği dünya edebiyatı topluluğu'nda, ingiliz ve amerikan edebiyatından sorumlu yayın kurulu üyesi olarak görev aldı. aynı yıllarda esas mesleğinde de başarılı çalışmalarda bulundu; yermak, krasin gibi buz kırıcı gemilerin ve diğer muhtelif gemilerin yapım işlerinde görev aldı.

1920'lerde **serapionlar kardeşliği edebiyat topluluğu**'nun üyesi oldu. **mağara, rus ve en önemli hakkında** bu dönem eserlerindendir. aynı yıllarda **bit** ve **atilla** oyunlarını yazdı.

1920 yılında en çok ses getiren ve batı edebiyatında ilk ütopya karşıtı (distopya) roman olarak nitelendirilen **biz** adlı romanını yazdı. sovyetler birliği'nde "sakıncalı" bulunduğu için yayımlanmasına izin verilmeyen roman ilk olarak 1924 yılında birleşik krallık'ta yayınlandı. george orwell'in ünlü eseri 1984'ü yazarken biz romanından etkilendiği yorumları yapılmıştır. roman anayurdunda ancak 1988'de yayımlanabilmiştir. o tarihe kadar zamyatin'in eserleri sovyetler birliği'nde resmi yollardan yayınlanmamıştır.

zamyatin 1931 yılında talebi üzerine stalin tarafından verilen sovyetler birliği dışına çıkış izniyle paris'e yerleşti. ölümüne kadar bir göçmen olarak, sovyet vatandaşlığından çıkmadan, orada yaşadı. zamyatin ağır bir hastalık geçirerek 1937 yılında paris'te öldü. son eseri **tanrı'nın sopası** ölümünden sonra 1938 yılında yayınlanmıştır.

**romanları:** biz (1920), versus kitap, haziran 2009, çev. algan sezgintüredi

**kısa öyküleri ve hikâyeleri:** yerel hikâyeler (1912), uzaklarda (1913), aladır (1914), adamlar (1917), insan avcısı (1918), kuzey (1918), nisan (1912), yolsuz (1913), üç gün (1913), afrika (1916), resimler (1916), bilim şehidi (1916), göz (1917), kadastro memuru (1918), işaret (1918), günahkarların kefilisi (1918), ejder (1918), x (1919), yerazm'ın nasıl iyileştirildiği hakkında (1920), çocukça (1920), mamay (1920), mağara (1921), söz çurigin'e veriliyor (1922), yamyamlar. tanrı'nın kilisesi. (1922), rus (1923), en önemli hakkında (1923), yola (1928), taşkın (1929), tanrının sopası (1935)

**diğer eserleri:** herbert wells (1922), moskova - peterburg (1933)

**biz** (yevgeni zamyatin, versus yayınları, 249 sayfa) (rusça: мы, )

1920-1921 yılları arasında yazdığı distopik bir romandır. ilk olarak **gregory zilboorg** tarafından ingilizceye çevrilmiş olarak 1924 yılında new york'taki ep dutton tarafından yayımlandı. orijinal rusça metin ilk olarak 1952'de yayımlandı; roman sovyet rusya'da 1988 yılına kadar yayımlanmadı. roman, kahraman d-503'ün isyan ettiği, birleşik bir totaliter devlet içindeki uyum ve uyumluluk dünyasını anlatır.

edebi bir başyapıt ve 20. yüzyılın en büyük ve en etkili eserlerinden biri olarak kabul edilen bu yapıt, distopyanın edebi bir tür olarak ortaya çıkışını etkilemiştir. **george orwell**, **aldous huxley**'nin 1931 tarihli **cesur yeni dünya**'sının kısmen biz'den esinlenmiş olması gerektiğini söylemiştir, ancak huxley bunu reddetmiştir. tıpkı diğer birçok çağdaş distopik roman gibi. orwell'in **bin dokuz yüz seksen dört** (1949) ve **hayvan çiftliği** romanlarının da biz'den esinlendiği kabul edilmektedir.

1994 yılında roman, "şöhretler salonu" kategorisinde prometheus ödülü almıştır.

### **konusu ve özeti:**

roman uzak bir gelecekte geçer. uzay aracı mühendisi d-503, kitlesel gözetimi kolaylaştırmak için neredeyse tamamen camdan inşa edilmiş kentsel bir ulus olan tek devlet'te yaşamaktadır. buradaki yaşamın iki önemli unsuru vardır. ilki her birisine bir harf ve numara verilen ve **sayı** olarak adlandırılan tüm yurttaşların tüm yaşamlarının görünür bilindir, fark edilir olmasıdır. numaranın önündeki sessiz harf-ler cinsiyeti erkek olanlara, sesli harfler ise kadın olanlara verilmektedir. ülkedeki yüzden binalar camdan yapılmıştır ve yaşayanlar gizli polis veya muhafızlar bürosu tarafından panoptikon benzeri biçimde sürekli olarak ve dikkatle gözetlenirler. ikincisi de frederick winslow taylor'ın adında somutlaşan bilimsel yönetim ilkeleriyle sürdürülen bir yönetim söz konusudur. **velinimet** adı verilen bir güç tarafından merkezi olarak yönetilmekte, gündelik yaşam katı bir zaman çizelgesine göre sürmektedir. insanlar birbirleriyle aynı adımlarla yürürler ve bir çeşit **üniforma** giyerler. biz'in geçtiği toplum, programlaması ve eylemlerinin gerekçelendirilmesi için matematiksel mantık ve akıl kullanılmaktadır. bireyin davranışları da tek devlet tarafından belirlenen formüller ve denklem-ler yoluyla somutlaşan bir mantığa dayanır. tek devlet'in tüm dünyayı fethinden birkaç yüz yıl sonra, uzaylı gezegenleri işgal edip fethetmek amacıyla **integral** adlı uzay gemisi inşa edilmesine karar verilir. projenin baş mühendisi **d-503** numaralı kişi ve romanın asıl kahramanıdır. uzay gemisi tamamlanıp sefere çıktığında içinde tüm yurttaşların yazdığı kitap eserleri konulacaktır. d-503 de biz adını verdiği bir günlük tutmaya başlıyor. bitince bir kitap olacaktır. aslında kitap bu günlüktür; bölümlere de sıra numaraları verilmiş, altlarında da kısa notlarla içerikleri belirtilmiştir.

d-503'ün o-90 adlı bir sevgilisi vardır, belirli gecelerde onu ziyaret etmekle görevlendirilmiştir. bu kadın çocuk doğurmak istemektedir. ne varki boyu çok kısa boylu olduğu için, pek cazip bir eş sayılmamaktadır ve kendisi bu durumdan dolayı çok üzülmemektedir. o-90'ın düzenli ziyaret ettiği bir başka sevgilisi daha vardır, bu da d-503'ün en iyi arkadaşı ise, halka açık infaz ve etkinliklerde şiir okumakla görevli bir devlet şairi olan r-13'tür.

o-90 ile birlikte görevlendirildiği bir yürüyüş sırasında, d-503, i-330 adlı bir kadınla tanışır. bu kadın çok güzeldir ancak kötü alışkanlıklara da sahiptir. sürekli sigara ve alkol içmekte, sık ve tatmini yüksek cinsel ilişkilerde bulunmaktadır. d-503 de süre içinde onsuz yapamaz hâle gelir. aslında onun yaptıklarının hepsi yasa dışı nitelikte edimlerdir ama bir yolunu bulup bunları yapmayı sürdürmektedir.

i-330 onu, pencereleri dışında tek devlet'teki tek cam olmayan bina olma özelliğiyle dikkât çeken âdeta bir müze gibi bir yapı olan antik ev'i ziyaret etmeye davet eder. şehrin dört bir yanından çıkarılan estetik ve tarihi öneme sahip nesneler orada saklanmaktadır. oradaki buluşmaları mümkün

kılabilmek ve d-503'e hesap sorulmasını önlemek için bu işlerde deneyimli bir doktordan rapor alır. bunun çok riskli bir davranış olduğunu düşünen d-503 durumu koruyucular bürosu'na şikayet etmeyi düşünür ama yapamaz. sonrasında d-503 rüyalar görmeye başlar ve bu rüyalar onu rahatsız eder, çünkü rüyaların bir çeşit akıl hastalığının bir belirtisi olduğunu düşünmektedir. ancak bir zaman sonra i-330, d-503'e tek devleti yıkmayı planlayan bir örgüt olan mephi ile bağlantısı olduğunu açıklar. onu, antik ev'in içindeki gizli tünellerden geçirerek şehir devletini çevreleyen yeşil duvar'ın dışındaki bu farklı dünyaya götürür. orada, d-503 dış dünyanın sakinleriyle tanışır: vücutları hayvan kürküyle kaplı çıplak insanlardır. amaçları da iki toplumu birbirinden ayıran yeşil duvar'ı yıkmak ve tek devlet vatandaşlarını dışarıdaki gerçek dünyayla yeniden birleştirmektir.

aralarındaki anlaşmazlığa rağmen, o-90, d-503'ten hamile bırakmasını rica eder. çocuğunu tek devlet tarafından yetiştirilmek üzere teslim ederek yasaya uyacağına dair ısrar edince, d-503 kabul eder. ancak hamileliği sırasında o-90, bebeğinden ayrı kalmaya dayanamayacağını fark eder ve d-503'ün isteği üzerine i-330, o-90'ın yeşil duvar'ın dışına gizlice çıkarılmasını sağlar.

son günlük kaydında d-503, bir masaya zorla bağlanıp, yakın zamanda tek devlet'in tüm vatandaşları için olası isyanları önlemek amacıyla emredilen "büyük operasyon"a tabi tutulduğunu kayıtsızca anlatır; bu operasyon, beynin bazı kısımlarını x ışınlarıyla hedef alarak hayal gücünü ve duyguları ortadan kaldırır. bu operasyondan sonra d-503, tek devlet'in diktatörü olan hayırsever'e mephi'nin iç işleyişi hakkında gönüllü olarak bilgi verir. i-330 daha sonra bir sorgu odasına getirilir ve boğularak işkenceye maruz bırakılır; d-503, işkencenin bile i-330'u yoldaşlarını ihbar etmeye ikna edememesine şaşırdığını söyler. sonunda i-330 ve onunla birlikte tutuklananlar velinimet'in makinesi ile ölüme mahkum edilirler. ancak bu sırada mephi ayaklanması güçleniyor; yeşil duvar'ın bazı kısımları yıkılır, kuşlar şehri yeniden dolduruyor ve insanlar toplumsal isyan eylemlerine girişiyor. d-503, velinimet'in aklın egemenliğini yeniden tesis edeceğine dair umut beslese de, roman, tek devlet'in bu isyancılara karşı hayatta kalmasının şüpheli olduğu bir noktada sona eriyor. i-330'un sloganı, en yüksek sayı olmadığı gibi, nihai bir devrimin de olamayacağı şeklindedir.

### ana temalar

**distopik toplum:** biz'de tasvir edilen distopik toplum, velinimet tarafından yönetilir ve yurttaşlar ilkel, evcilleştirilmemiş doğadan devasa bir yeşil duvar ile ayrılmıştır. bir insanın hayatındaki her an bu iş düzenlenmiş bir tablosuya göre yönlendirilir. biz'in olay örgüsü, dünya nüfusunun %20'si hariç tümünü yok eden iki yüz yıl savaşları'ndan sonraki bir zamanda geçmektedir. savaş, kitapta yalnızca bir metafor aracılığıyla bahsedilen nadir bir madde yüzünden çıkmıştır. savaş, kitle imha silahlarının kullanılmasından sonra sona erer, böylece tek devlet, kıyamet sonrası bir dönemi yaşamaktadır.

### göndermeler ve atıflar

romanda söz edilen **aziz aleksandr nevski**, rus devrimi'nden sonra başa gelen **lenin**'dir.

biz'deki isimlerin ve sayıların çoğu zamyatin'in deneyimlerine veya kültür ve edebiyata göndermelerdir. **112 numaralı salon**, zamyatin'in iki kez hapsedildiği 112 numaralı hücreye atıfta bulunur ve s-4711 adı, eau de cologne'un 4711 numarasına bir göndermedir. gemi mimarı olarak çalışan zamyatin, buz kırıcı st. alexander nevsky'nin özelliklerine atıfta bulunur.

biz'deki ana karakterlerin numaraları doğrudan zamyatin'in en sevdiği buz kırıcı gemisi saint alexander nevsky'nin, tersane numarası a/w 905, toplam tonajı 3300 olan geminin özelliklerinden alınmıştır; burada o-90 ve i-330, talihsiz d-503'ü uygun şekilde bölmektedir yu-10, zamyatin'in en az üç büyük buz kırıcı gemisinin swan hunter tersane numaralarıdır. ayrıca sviatogor a/w 904'ün tersane numarasıdır.

biz adlı eserde incil'e birçok benzerlik bulunmaktadır. tek devlet'in cennet olarak kabul edildiği yaratılış 1-4. bölümler ile biz arasında benzerlikler vardır ; d-503 **adem**, i-330 ise **havva**'dır. bu

eserdeki yılan, çift eğri gövdeli ve bükülmüş bir şekilde sahip olarak tanımlanan s-4711'dir; o bir çift taraflı ajandır. **mephistopheles**'e (mephi'de) yapılan göndermeler, incil'deki şeytan'a ve onun cennete karşı isyanına (hezekiel 28:11-19; işaya 14:12-15) yapılan göndermeler olarak görülmektedir. bu yorum göz önüne alındığında, roman organize dinin bir eleştirisi olarak değerlendirilebilir. fyodor dostoyevsky'nin yeraltından notlar ve karamazov kardeşler'den etkilenen zamyatin, romanı miltan ateist bir toplumun aşırılıklarının bir eleştirisi haline getirmiştir. roman, hg wells'in 1899'da yazdığı distopik eseri **efendi uyanıyor**'dan (*when the sleepers wakes*) esinlenmiştir.

roman, matematiksel kavramları sembolik olarak kullanıyor. d-503'ün yapımını denetlediği uzay gemisine integral adı veriliyor ve d-503, bunun muhteşem kozmik denklemi bütünleştireceğini umuyor. d-503 ayrıca, tek devlet tarafından küçümsenen hayal gücünün temelini oluşturan -1'in karekökü kavramından derinden rahatsız olduğunu da belirtiyor. zamyatin'in, muhtemelen o dönemdeki giderek dogmatikleşen sovyet hükümeti ışığında, bir sisteme karşı tüm isyancıları ortadan kaldırmanın imkansız olduğu yönündeki görüşü anlaşılıyor. zamyatin bunu i-330 aracılığıyla bile söyler: **son devrim diye bir şey olamaz, çünkü devrimler sonsuzdur!**

### edebi önemi ve etkileri

jack london'ın demir ökçe'si ile birlikte, biz, genellikle hicivsel fütüristik distopya türünün atası olarak kabul edilir. modern sanayi toplumunu aşırı bir sonuca götürerek, özgür iradenin mutsuzluğun nedeni olduğuna ve vatandaşların yaşamlarının **frederick winslow taylor** tarafından yaratılan endüstriyel verimlilik sistemine dayalı matematiksel bir hassasiyetle kontrol edilmesi gerektiğine inanan bir devleti tasvir eder. aleksei gastev önderliğindeki sovyetlerin taylorizmi uygulama girişimi, zamyatin'in tek devlet tasvirini doğrudan etkilemiş olabilir. rusya'da, zamyatin'den önce distopik bir totaliter toplum, **mihail saltykov** tarafından yazılan bir hiciv romanı olan **kasabanın tarihi** adlı kitaptır. ayrıca, saltykov'un düz çizginin ütopyası fikrinin uzantılarını biz'de de görmek mümkündür.

mitoloji ve sembolizm üzerine yapılan bir inceleme, eserin başarısız bir ütopya dış gerçekliğin temsili olmaktan ziyade, çatışma içindeki modern bir insanın içsel dramı olarak daha iyi anlaşılabilir. şehir, arketipsel figürlerle dolu ve arketipsel bir çatışmaya konu olan bir mandala şeklinde düzenlenmiştir. zamyatin'in çağdaşı c.g. jung'un teorilerine aşina olup olmadığı veya bunun avrupa'nın genel ruh halinin bir örneği olup olmadığı da merak konusudur.

“biz” dünyasındaki şehir manzarası ve ifade edilen fikirlerin büyük bir kısmı, bilimsel sosyalist ütopyanın popüler bir savunucusu olan ve zamyatin'in rusça olarak yayınladığı h.g. wells'in eserlerinden neredeyse doğrudan alınmıştır. zamyatin, renk ve diğer imgelerin kullanımında kandinsky ve diğer avrupalı dışavurumcu resamlardan etkilendiğini göstermektedir. **andrei marsov**'un 1924'te yayımlanan az bilinen rus distopik romanı **geleceğin sisi**'ndeki aşk olgusu da biz ile karşılaştırılmıştır. **george orwell**, **aldous huxley**'nin *cesur yeni dünya*'sının (1932) kısmen biz'den türetilmiş olduğunu iddia etmiş, ancak huxley, 1962'de **christopher collins**'e yazdığı bir mektupta, cesur yeni dünya'yı biz'den haberdar olmadan çok önce hg wells'in ütopyalarına bir tepki olarak yazdığını söylemiştir. biz'den etkilenilerek yazılmış bir başka roman da isveçli aktivist, yazar ve şair, **karin boye**'un **kallocain** adlı romanıdır. **kurt vonnegut**, **otomatik piano**'yu (1952) yazarken cesur yeni dünya'nın olay örgüsünü neşeyle kopyaladığını, olay örgüsünün de neşeyle yevgeny zamyatin'in biz'inden kopyalandığını söylemişti. **ayn rand**'ın **anthem**'i (1938), üslup ve tema açısından farklı olsa da, biz'le birçok önemli benzerlik göstermektedir. vladimir nabokov'un **infaza çağrı** romanı, zamyatin'inkine bazı benzerlikler gösteren distopik bir toplumu akla getirebilir; nabokov, bu kitabını yazarken biz'i okumuş olduğunu belirtmiştir. orwell, biz'i fransızca çevirisinden okuduktan ve bir eleştiri yazdıktan yaklaşık sekiz ay sonra bin dokuz yüz seksen dört'e (1949) başladı. orwell'in “onu bir sonraki romanı için model olarak aldığını söylediği” belirtilmektedir. **brown**, orwell ve

diğer bazı kişiler için biz'in "çok önemli bir edebi deneyim gibi görüldüğünü" yazmıştır. **robert russell**, biz'in eleştirisine genel bir bakışında, "1984, biz ile o kadar çok ortak özelliğe sahip ki, ona genel olarak borçlu olduğu konusunda hiçbir şüphe olamaz" sonucuna varıyor; ancak biz ve bin dokuz yüz seksen dört arasındaki benzerlikleri "tamamen yüzeysel" olarak gören azınlıkta bir eleştirmen olduğunu da ekliyor. ayrıca russell, "orwell'in romanının zamyatin'inkinden hem daha kasvetli hem de daha güncel olduğunu, rus eserinde yaygın olan ironik mizahın tamamen eksik olduğunu" vurgulamıştır.

**jerome k. jerome**'un da zamyatin'in romanı üzerinde bir etkisi olduğu belirtilmiştir. onun kısa öyküsü **yeni ütopya**'da (1891), erkeklerin ve kadınların gri üniformalarıyla zamyatin'in tanımladığı uni'ler birbirine çok benzemekte, sayıların hepsinin doğal veya boyalı kısa siyah saçları olduğu, kâbus gibi bir eşitlikçiliğin hüküm sürdüğü, düzenli bir gelecek şehrini, hatta dünyasını anlattığı vurgulanmaktadır. burada da kimsenin adı yoktur: kadınlar tuniklerinde çift numaralar, erkekler ise tıpkı biz'de olduğu gibi tek numaralar giyerler. eşitlik o kadar ileri götürülmüştür ki, iyi gelişmiş fiziklere sahip kişilerin uzuvlarının kesilmesi olasılığı vardır. zamyatin'de de benzer şekilde burunların eşitlenmesi ciddi olarak önerilmektedir. jerome, aşırı aktif hayal gücüne sahip herkesi bir seviye düşürme operasyonuna tabi tutar - bu, biz'de merkezi öneme sahip bir şeydir. hem jerome hem de zamyatin'in ortak bir tasviri, bireysel ve dolayısıyla ailevi sevginin yıkıcı ve insancılaştırıcı bir güç olduğudur. jerome'un eserleri 1917'den önce rusya'da üç kez tercüme edildiği bilinmektedir.

1998'de, rus iç savaşı sırasında moskova ve odessa'da 1918-20 yılları arasında anti-komünist rus yazar **ivan bunin** tarafından gizlice tutulan bir günlük olan **lanetli günler**'in ilk ingilizce çevirisi chicago'da yayınlanmıştır. günlüğün ingilizce çevirmeni thomas gaiton marullo, önsözde lanetli günler'i distopik kurgu dışı eserlerin nadir bir örneği olarak tanımladı ve bunin'in tuttuğu gizli günlük ile d-503'ün tuttuğu günlük arasında birçok paralellik olduğuna dikkat çekti. [ 40 ]

## çeşitli kaynaklarda biz'e dair yazılanlar

### ütopya edebiyatı (gregory claeys)

kitabında bu yapıtla ilgili olarak söylenenler şöyledir:

s:167

*bu dönemden dikkate değer bir diğer yazar da wells'ten etkilenmiş ve daha sonra orwell için bir başvuru kaynağı haline gelmiş olan yevgeni zamyatin'dir. zamyatin'in biz (eser 1921 yılında yazılmıştır, ingilizce yayım tarihi 1924'tür) adlı eserini muştulayan ise jerome k. jerome'un **the new utopia** [yeni ütopya] (1891) adlı hikâyesidir. hikâyede, savaş sonrası dönemde yaşayan bireylere ad değil numara verilmektedir; bu bireyler birbirine benzer şekilde giyinmeye zorlanmakta ve gardiyanlar tarafından denetlenen son derece disiplinli bir yaşam sürdürmektedirler. zamyatin ise tek devlet'i tasvir eder; burada insanlar camdan yapılmış evlerde yaşamakta, sürekli olarak oy birliğiyle seçilen **velinimet** hüküm sürmekte ve cinsellik, sıkı bir şekilde denetlense de serbestçe elde edilebilmektedir. bazılarının (mutluluğun düşmanları'nın) bunun karşısında sergilediği ve beyhude görünen direniş, bu insanların keşfedilmesi, işkenceden geçirilmesi ve **iyileştirilmesi** zamyatin ile orwell'in tasvirlerini birleştiren öğelerdir. orwell 1946 yılında biz'in belirli bir ülkeyi değil sanayi devriminin örtük hedeflerini hicvettiğini yazar. bu yorum, orwell'in 1984'teki kendi amaçlarına ilişkin önemli bir ipucu olma özelliğini korur.*

s: 184

orwell, cesur yeni dünya'yı bu egemen sınıfın saiki hakkında bir açıklama sunmamasından; özellikle de **iktidara susamışlık** anlamında, **toplumun neden tarif edilen karmaşık şekilde tabakalaşması gerektiğine** dair bir sebep öne sürmemesinden ötürü kınamıştır. huxley ise orwell'in özde hayranlık duyup desteklediği eşitlik arzusunu hicveder. bundan ötürü eleştirmenler zamyatin'in biz'inin niyet ve tasarım bakımından 1984'e çok daha yakın durduğunda hemfikirlerdir; orwell ise huxley'nin de bu esere itiraf edilmemiş bir borcu olduğunu düşünmüştür. zira zamyatin, darkness at noon ile arthur koestler ve demir ökçe ile jack london gibi **totalitaryenizmin akıldışı yanına -insanların kurban edilişi, kendi içinde bir amaç olarak zalimlik, ilahi özellikler atfedilen bir lidere tapınma- dair sezgisel bir kavrayışa sahiptir** ve orwell'in gözündeki zamyatin'in kitabını huxley'ninkinden üstün kılan da budur.

s:241

modern distopyacı edebiyatta **seyahatname** yapısının terk edilişi, distopyaların dünyanın uzak ve ayak basılmamış bir bölgesinden kendi gelişmiş sanayi toplumlarımızın yakın geleceğinde konumlandırılışını yansıtmaktadır. hem kahramanı geleceğe ulaştırmakta kullanılan **uykuya yatma** aracı gitgide eskimiştir hem de totalitaryen distopya, özünde ne giriş ne de çıkış sunan kapalı bir toplumdur. bir ziyaretçinin etrafta başıboş dolaşmasına izin verilirse, hakiki anlamıyla distopyacı olmaz. bunun anlamı şudur: tehlike, tutku ve çile gibi romantik motiflerin tümü, toplum bünyesinde, çoğu kez -biz ve 1984'teki gibi- yasadışı bir aşk ilişkinin sonucunda ortaya çıkmalıdır. hem zamyatin'in hem de orwell'in romanları, ajan provokatör olup olmadığı belirsiz, büyüleyici bir kadın tarafından baştan çıkarılan, bir şekilde zayıf kahramanlara yer verir. d-503 başlangıçta örnek bir yurttaştır ama aşığı 1-330 onun tek devlet'e karşı yaklaşmakta olan isyan açısından potansiyel faydasının farkına varır. 1984'teki julia görünüşte sadece belden aşağı konularda bir asidir; ama romandaki dramatik aksiyonun arka planı gizemini az da olsa korur: buna bağlı olarak, okurlar da julia'nın belirli emirler doğrultusunda hareket edip etmediğini merak edebilir. yine de orwell'in eserinin sonu yalnızca winston'ın tutuklanması, sorgulanması ve işkence görmesi çevresinde değil winston ile julia'nın karşılıklı ihanetinin romans bakımından ortaya koyduğu beklenmedik düşüş çevresinde de döner.

**gezegensel ütopya tarihi (armand mattelard)**

kitabında ise bu yapıyla ilgili yazılanlar şöyledir:

s: 196

uzay, uçaktır. wells'in tanımladığı şekliyle bütün modemitelyi içinde özümseyen bir makinedir. çağdaşlarından birinin, totaliter güçlere karşı xx. yüzyılın ilk karşı-ütopyasının (mıy / biz)yazan rus yevgeni zamyatin'in tanıklığını dinleyelim: "uçak sözcüğünün içinde bütün bir wells vardır," diye yazıyordu 1922'de. "uçanın baş döndürücü yüksekliğiyle birlikte önümüzde engin uzaklıklar açılır, tek bir bakışla uluslar, tüm ülkeleri, adına dünya denilen bu kurumuş küçük çamur parçasının tümünü görürüz. uçak hızla gider; krallıklar, krallar, yasalar ve inançlar gözden kaçır. daha yüksekte ve uzaklarda şaşkınlık verici bir geleceğin kubbeleri ışıldar. bu yeni ufuk, havacının bu yeni gözleri, son seneleri yaşamış olan aramızdan birçoğunda vardır. wells bu gözlere uzun zamandan beri sahiptir. ondaki bu gelecek öngörülerinin, bu uzam ve zaman ufuklarının nedeni budur.. wells'in her zaman söz ettiği bu devrim, vaktiyle meleklere mahsus olan şeye cesaret eden uçaktır. uçaktan daha kentli,

*daha güncel, daha modem hiçbir şey tanımıyorum.”*

**s: 296-299**

**e. zamyatin ve organizasyonun hicvi**

*1920’de yevgeni zamyatin (1884-1937), anlamını, sosyalist üretim organizasyonunun teknokratik bir anlayışının ve ideolojik ve kültürel dönüşümlerin mekanikçi bir teorisinin doğuşunu kuşatan tartışmalardan alan bir anti-ütopyamn, biz’in yazımına başlar. 1921 yılının sonunda bitirdiği el yazması hemen kara listeye alınır. öyle ki, 1924’teki ilk baskı ingilizce bir çeviri olacaktır. çekçe baskı 1927’de dilbilimci roman jakobson’un girişimiyle prag’da gerçekleşir. fransızca bir baskı paris’te 1929’da çıkar. eserin tümünün kaynak dilde yayımı ancak 1952’de new york’ta gerçekleşecek ve rus topraklarındaki yayımı için 1988’i beklemek gerekecektir. yazara gelince paris’te sürgünde ölecektir. kızıl yıldız’ bogdanov, iş otomatizasyonunu hayal etmenin dışında, bilgisayarlar ve atomik füzyon sayesinde çalıştırılan füzeler icat etmişti. zamyatin ise romanı şöyle başlatır:*

*“integralin yapımı yüz yirmi gün sonra tamamlanacaktır. ilk integral’in sonsuz boşluklarda süzülerek uçacağı büyük tarihi an yalandır. kahraman atalarımız bin yıldır tüm yerküreyi tek devletin iktidarına indirgediler; en görkemli başan bizi bekliyor: camdan yapılmış, ateş püskürten, elektrikli akıl almaz bir aygıt olan integral’in yardımıyla evrenin sınırsızlıklarının bütünleştirilmesi. diğer gezegenlerde oturan, belki de hâlâ yabanıl özgürlük durumunda bulunan bütün meçhul varlıkları akim boyunduruğu altına almak bize düşüyor. matematiğin kesin mutluluğunu onlara götürdüğümüzü anlamazlarsa, ödevimiz onları mutlu olmaya zorlamak olacaktır. ama bütün silahlardan önce söz’ün silahlarını kullanacağız... yaşasın tek devlet. yaşasın numaralar. yaşasın velinimet.”*

*integral’in yaratıcısı d-503 böyle konuşur. bu dördüncü bin yılın insanı, köylerden ve köylülerden boşaltılmış, kentsel bir gezegen toplumu sakinidir ve insanı suçtan tek kurtarma aracının onu özgürlükten kurtarmak” olduğu ilan edildikten sonra, numaralar arasında numara olan velinimet’in yönetimi altında bütün numara-bireyler arasında uyum ödevini empoze edendir. “benim” imkânsızdır. yalnızca “biz”in yaşama hakkı vardır. milyonlarca elli tek bir vücut halinde kalıba dökülmüş olan bireyler, “zaman tablosu”na göre yönlerini tayin ederler. hepsi tek bir numara gibi uyanır ve uykuya geçer, hepsi kaşığı ağzına götürür ve aynı anda “neftli yiyeceği” çiğner, hepsi aynı anda ‘taylor egzersiz salonu”na geçer ve bu şekilde devam eder. düz çizgiyi ve “mekanizmanın güzelliği”ni kutlu sayan bu topluma kadar erişmiş “edebi anıtlar”m en büyüğü “demiryolları tarifesi”dir. bir diğer kitap da, bilimsel iş yönetiminin yaratıcısı olan ve “olacakları bin yıl önceden görebilen peygamber”, frederick winslow taylor’ın kutsal kitabı’dır. ama bu toplum, onun sistemini bütün saat dilimlerine yayarak onu aşmış olmakla övünür. günde en azından, saat 16 ile 17 arası ve 20 ile 21 arası tek organizma devamlı olarak hücrelere bölünür. fakat 86 bin saniyeyi “zaman tablosu”na dahil etmekten ümit kesilmez. “biz”deki herkeste görünmez bir metronom vardır. her birey üstünde bir otomat ve bir fonograf taşır. müzikal fabrikanın hoparlörleri her zaman tek devletin günlük marşım çalar. kadınlar eski valkyrie’ler gibi radyo dinleme kaskları takarlar. şehir galip çıkar ve köylerin sakinlerini “güçten kurtarmak” ve onlara “mutluluğu öğretmek” için onları şehre doğru çeker. yalnızca “mefi”ler (mefisto’nun kısaltması) direnir. suni ürünlerin dünyasını koruyan yüksek gerilim dalgalı duvarların dışında, ağaçlar, hayvanlar ve güneşle temas halinde çıplak yaşarlar. bu underground devrimci hareket, denge- nin mutlu dinginliğini ortadan kaldırdığı ve “acıli daimi hareket”e yöneldiği için, dünyayı yöneten iki güç, entropi ve enerji arasında ikincisi üstüne bahse girmiştir. “biz”lerin ata-*

larının, yani hristiyanların yaptığı gibi, entropiye bir tanrı olarak saygı duymayı reddedenler; “anti-hristiyanlardır.” muhalif olanların başında, içki ve sigara içen ve ancak kaçak olarak elde edilebilecek parfümler sayesinde daha da güzelleşen serbest kalmış bir kadın, 1-330 vardır. bu kadında, devletin üniformalı tebaaları tarafından hiç bilinmeyen tüm davranışlar mevcuttur. velinimet’in en kötü işkencelerine maruz kalır, ancak konuşmaz. tek devleti “son devrim” şeklinde, tarih’in sonu şeklinde yücelten felsefeci-matematikçiyi, -rakamlar sonsuz olduğundan- bir son olamayacağı için, son devrimin olamayacağı şeklinde yanıtlar. “sonuncu, çocuklar içindir: sonsuzluk onları korkutur ve gece sessizce uyumaları gerekir...” “iki yüzyıl savaşı”ndan sonra devrim’in yaratıcıları olan ataların hatası - “her yere aynı şekilde yayılmış” evrende yaşadıklarından dolayı- “son” rakam olduklarına, “sonrasının artık” olmayacağına inanmaktır. “ah, ah! ‘her yere aynı şekilde yayılmış’, işte entropi, psikolojik entropi. matematikçi, yaşamın yalnızca farklarda olduğunu bilmiyorsun: iklim farkı, potansiyel fark. dahası eğer aynı sıcaklık ya da aynı soğukluk evrenin her tarafında geçerli olursa ateşin, patlamanın, cehennemin doğması için onları silkelemek gerekir. biz onları silkeleyeceğiz.”

“mutluluk düşmanları”, gerçek hastalıktan, “düş” hastalığından kurtulmak için, makineler gibi kusursuz kılan ve yüzde yüz mutluluk yolunu açan “büyük operasyon” a katlanmak zorundadır. bu şekilde operasyona tabi tutulan beyin, parlak, tek bir pürüz olmayan bir kronometre gibi düzenlenmiş bir mekanizmadır. “duyguların yüceliği” bir önyargıdan, feodal zamanların bir kalıntısından başka bir şey değildir. “sözcüğün tam anlamıyla homo sapiens, artık gramerinde soru işareti olmadığına, ama yalnızca ünlemler, virgüller ve noktalar olduğunda insan haline dönüşür.” bir dinamonun her kıvılcımı pür aklın kıvılcımıdır. her piston hareketi kusursuz bir önermedir. mekanizmanın imgeleme yetisi yoktur. vaat edilmiş cennette azizler, ne arzuyu, ne acımayı ne aşkı tanırlar. zira imgeleme yetisi onların elinden alınmıştır. melekler tanrının köleleridir.

17 ağustos 1934’te **andrey jdanov** yazarların rolünü tanımlamak için stalin’in deyişini alarak “sosyalist gerçekçilik”in parolasını ortaya atıyordu: “ruh mühendisleri olmak.” ilk sovyet yazarlar kongresi’nde, “ruhların mühendisi olma,” diye lafı gediğine koyuyordu, “ayaklarını gerçek hayatın toprağına sağlam bir şekilde basmak demektir. bu, hem eski tip romantizmle hem de var olmayan bir yaşamı ve var olmayan kişileri temsil eden, okuru düşsel bir ütopya dünyasına fırlatarak varoluşun çelişkilerine boyun eğmeye götüren bu romantizmle ilişkiyi kesmek demektir... sovyet edebiyatı, kahramanlarımızı temsil etmeyi bilmelidir, geleceğimize doğru bakmayı bilmelidir. mademki geleceğimiz bugünden itibaren bilinçli ve metodik bir çalışma ile hazırlanacaktır, o halde bu, ütopyaya teslim olmak değildir. burjuva edebiyatının bugünkü durumu bundan böyle büyük eserler yaratamaz haldedir... kalemlerini sermayeye satan bu edebiyatın ünlü isimleri bugün hırsızlar, ispiyoncular, fahişeler, eşkıyalardır.” 1933’te parti-devlet, hollywood filmlerinin ithalini yasaklamıştı.

#### **f. dünyaların en iyisi ya da candide’in huzursuzluğu**

yine de yanılmayalım. zamyatin’in sorunsalı, sovyet rejiminin sapmalarına dair bir vahiyle özetlenemez. h.g. wells’in bulunduğu kara mizah çizgisinde ve anti-ütöpik rus roman geleneğinde yer alan yazar, kitlelerin organizasyonlarını tekbiçimleştiren bütün büyük aygıtların etkinliğini kınar: tabii ki leviathan-devlet, tek bilim ve teknik akıl fetişi, “kilise” ve tüm inananların “tek sürü”de toplanmasına duyulan gizemli inanç. biz’de sonuçları yer alan bu temalan, 1916-1917 arasında bulunduğu ingiltere’de, gemi mühendisi olarak çar donanması için inşa edilen bir buzkıranın yapımına nezaret ettiği şu anda, kendi yaşam deneyimine dayanarak hazulamaya başladı. bir önceki romanı ostrovityane [adalılar] -ki 1918’de sen-

*petersburg’da kazasız belasız çıkar- “gerçekte mekaniğin kaçınılmaz” tehlikesiyle karşı karşıya kalan ve ilerleme yokuşlarını tek ray üstünde inen ingiliz hayatının bir yergisidir. demiryolları tarifesi aynı zamanda hikâyenin kilit kişisi, “zorunlu selametin temel ilkeleri”-nin yazarı, protestan papaz dooley’nin başucu kitabıdır.*

*zamyatin’in distopisi bir tür yaratır, 1932’de aldous huxley onun kuralları takip eder ve yöneticilerin brave new world’i [cesur yeni dünya] kötü bir şekilde taklit ederek voltaire’in şöyle dedirttiği candide’i aptallıktan kurtarır: “her şey, olası en iyi dünya için.” huxley’in hicvinin giriş sayfasında yer alan bu özdeyiş, kitabın fransızca baskısının le meilleur des mondes başlığıyla yayımlanmasına yol açar.*

## aleksandr çayanov

çayanov, moskova’da, tüccar **vasili ivanoviç çayanov** ve ziraat mühendisi **elena konstantinovna**’nın (doğum adı klepikova) oğlu olarak dünyaya geldi. realschule’de (1899–1906) ve moskova tarım enstitüsü’nde (1906–1911) eğitim gördü ve ziraat mühendisi oldu; 1914 yılına kadar tarım üzerine dersler verdi ve eserler yayınladı, ardından çeşitli devlet kurumlarında çalışmaya başladı. 1912’de **elena vasilevna grigorieva** ile evlendi ve bu evlilik 1920’ye kadar sürdü. 1921’de **olga emmanuilovna gurevich** ile evlendi; nikita (1922 doğumlu) ve vasily (1925 doğumlu) adında iki oğlu oldu.

ekim devrimi’nden sonra, çeşitli sovyet tarım reformu komitelerinde görev yaptı ve narkomzem üyesiydi; ayrıca “çeşitli üniversite ve akademilerde öğretim görevlisi ve idari görevler üstlendi. tarım kooperatiflerinin savunucusu olmasına rağmen, büyük ölçekli çiftliklerin verimsizliği konusunda şüpheleri vardı. çayanov’un bu şüpheciliği, özellikle geçimlik tarım yapan köylü hanelerinin yalnızca hayatta kalmak için ihtiyaç duydukları kadar gıda üretme eğiliminde olacağı fikrine dayanıyordu. sovyet hükümetinin bu haneleri işbirliği yapmaya ve fazla üretim yapmaya zorlamasının zor olacağına inanıyordu. bu görüşler, **joseph stalin** tarafından “kulakların (*rusların orta ve büyük ölçekli topraklara sahip olan kesimi*) savunması” olarak şiddetle eleştirildi .

1930 yılında çayanov, nkvd tarafından uydurulan işçi köylü partisi davası’nda tutuklandı. sürecin göstermelik bir yargılama olması amaçlanmıştı, ancak stalin davanın yeterince ikna edici görünmediğine karar verdi ve gizli bir yargılamada mahkumiyet emri verdi. 1932’de çayanov, kazakistan çalışma kamplarında beş yıl hapis cezasına çarptırıldı. 1937’de çayanov tekrar tutuklandı ve stalin ile molotov’un imzaladığı bir idam listesinde adı geçtikten sonra kurşuna dizildi. ölümünden sonra karısı olga da baskıya maruz kaldı ve 18 yılını çalışma kamplarında geçirdi; 1955’te serbest bırakıldı ve 1983’te öldü. çayanov’un itibarı 1987’de iade edildi .

çayanov’un başlıca eserleri olan köylü çiftliği örgütlenmesi (ilk olarak 1925’te rusça olarak yayınlandı) ve kapitalist olmayan ekonomik sistemler teorisi üzerine adlı çalışmaları ise ilk kez 1966’da ingilizceye çevrildi. çayanov’un köylü hanesi teorisi, ekonomik antropolojiyi etkiledi. özcü **marshall sahlins**, ev içi üretim biçimi teorisinde çayanov’dan yararlandı, ancak daha sonraki yazarlar çayanov’un neo-klasik iktisadi kullanmasının biçimci bir yaklaşımı desteklediğini savundu.

yazarın yayınlarken **ivan kremnev** imzasını kullandığı, orijinal adı “*puteshestvie moego brata alekseia v stranu krest’ianskoi utopii*” [*kardeşim alexei’nin köylü ütopyası ülkesine yolculuğu*] olan kitabı 1920’de yayınlandı. bu kitabında iktidarın hızla köylülerin eline geçeceği bir modelden söz etmiştir. romanın kahramanı “köyün şehri fethettiği, el sanatları kooperatiflerinin sanayinin yerini aldığı bir ülkede” 1984 yılında, uyanır. bu yapıt yevgeni zamyatin’in “**biz**” adlı distopik yapıtının yazıldığı yıl rusça olarak yayınlanmıştır. 1918 ile 1928 yılları arasında ayrıca, arkadaşlarının çizimleriyle birlikte, antropolog a, fitopatolog u ve **botanist kh** takma adlarıyla kendi masraflarıyla yayımladığı beş gotik öykü yazmıştır. bunlardan üçü ingilizceye çevrilmiş ve burada yayınlanmıştır.

## tüketim-emek dengesi ilkesi

hane halkında bakmakla yükümlü olunan kişi sayısı ile çalışan sayısı arasındaki oran ne kadar yüksekse, çalışanların o kadar çok çalışması gerekir. çayanov, köylülerin geçim ihtiyaçlarını karşılamak için gereken kadar çalışacaklarını, ancak bu ihtiyaçların ötesinde bir teşvikleri olmadığını ve bu nedenle ihtiyaçları karşılandığında yavaşlayıp çalışmayı bırakacaklarını öne sürmüştür. tüketim-emek dengesi ilkesi olarak adlandırılan bu ilke, emeğin hane halkının ihtiyaçlarını (tüketimini) karşılayana (dengeleyene) kadar artacağı anlamına gelir. köylü çiftçiliğine dair bu görüş, dışarıdan eklenen bir faktör olmadan kapitalizme dönüşmeyeceği anlamına gelir. dahası, köylünün yaşam biçimi, ailenin geçimini sağlamak için çalıştığı, kâr için çalışmadığı için ideolojik olarak kapitalizme karşıt olarak görülmektedir. bu ilkenin kanıtı, 1929'da tahıl fiyatlarının çöküşünden sonra türk köylülerinin eylemlerinde bulunmaktadır.

pratikte, tüketim-emek dengesi ilkesi, muhasebenin bir çiftlikte normal bir finansal kapitalist şirkete göre daha az kesin olduğu anlamına gelir. bunun nedeni, sermaye ve emek arasında bir ayırım olmamasıdır. muhasebe, gerçekte bir çiftliğin sahip olmadığı her türlü maliyeti yükleyen yapay bir maliyet yapısıyla çalışır. örneğin, ücret ve çiftlikte yetiştirilen hayvanların yanı sıra organik gübre ve hayvan yemi, ticari (yapay) gübre ve bileşik hayvan yemlerine karşı yüklenir. satın alınan bir traktör, dört yıl içinde satın alma değerine karşı amorti edilirken, çiftçi genellikle ikinci el bir traktör satın alır ve 15 yıl daha kullanır.

çayanov'un fikirleri ölümünden sonra da yaşamaya devam etti. eseri 1960'ların ortalarında batılılar tarafından yeniden keşfedildi. köylü ekonomisinin baskın faktör olmaya devam ettiği gelişmekte olan ülkelerde çalışan tarım sosyologları, antropologlar ve etnologlar, aile emeğine dayalı çiftliğin doğasını anlamaya yardımcı olmak için onun teorisini uygulamaktadırlar. osmanlı imparatorluğu'nun önde gelen tarihçisi **halil inalcık**, fikirlerini osmanlı imparatorluğu'ndaki köylü toprak mülkiyetine uygulamıştır.

1990'ların ortalarından itibaren yayınlanan **vladimir megre**'nin çınlayan sedirler serisi, çayanov ile birçok ortak noktaya sahiptir.

**\* biraderim aleksey'in köylü ütopyası ülkesine seyahati** (aleksandr çayanov, Ayrıntı Yayınları, 155 sayfa)

ivan kremnev 5 eylül 1984'te moskova'da bir sabah uyanır ve her şeyin farklı olduğunu görür. devrimden sonraki bir zamadadır ve onun bildiği dünyanın ekonomik dinamikleri şimdi ve buradaki gibi değildir. iktidarı köylüler ele geçirmiş ve her şeyi değiştirmiştir. halk iyi eğitilmiş, yönlendirilmiştir yani. rusya köylü cumhuriyeti'nin sokaklarını görür kremnev, çocuklar uzak geçmişteki oyunların yeniden keşfedilmesiyle tarihle bağlantı kurarlar, aslında sanat eserlerinde de aşağı yukarı bin yıllık bir geleneğe bağlanıldığı söylenebilir, böylece halk kendi değerlerini benimseyip rejimi de aynı minvalde değerlendirmektedir, bunun bir distopya olduğunu adını öyle koymasa da farkederek ve ondan "köylü ütopyası" olarak söz eder. bu dünyanın köylü yetkilileri abd'den gelen ve rusçayı bu kadar iyi nasıl konuşabildiğini merak ettikleri "charles man"a kentlerini ve yaptıklarını gösterirler. gerçekte yalnızca az veya çok yoğun ya da çevreye dağılmış ve içinde tek ve aynı tarımsal nüfusun yaşadığı tek bir tür yerleşim alanına sahip olan insanlar, kentle kır arasında bölünmeyi bitirmiş, ve kolektif mutluluk için çalışıp yaşamaktadırlar. neyi becerebiliyorlarsa onu yaparlar. tarım el emeğine dayanır. gök olayları bombalama başta olmak üzere türlü teknolojiyle idare edilir, mesela bir bölgeye yağmur yağması gerekiyorsa yağdırılır ama bu kadardır, başka herhangi bir icada rastlamayız zira rus bilim insanlarının gökyüzünün yönetimiyle ilgili birtakım yazıları vardır, uçan arabalarla ilgili falan yazıları yoktur, iddia edildiği üzere bir bilimkurgu olarak görmek zor bu metni. ders kitaplarını inceliyor bir ara kremnev, kendi adının da olduğu kısımları arıyor zira kendisi önemli bir ekonomi uzmanı, mutlaka iz bırakmıştır. bırakmış ama beklediği biçimde değil, çarınla gerildiğini hem kitapta hem de suretinin bulunduğu salonda görür, işlerin o noktaya nasıl geldiğini merak eder

ama kısa süre sonra anlayacaktır. sırf diyalog üzerinden anlaşılır bu arada, insan manzaraları yok gibidir, sokakta oynayan çocuklar veya konser izlemeye giden büyükler rejimden memnun olup olmadıklarına dair hiçbir şey söylemezler. ancak onun düşündükleri kişi olmadığını öğrendiklerinde hapse atarlar ve metin burada biter. çünkü ikinci kısım henüz yazılmadan çayanov savunduğu düşünceler nedeniyle alma-ata'ya sürgün edilir, beş yıl boyunca çalışma kamplarında cezasını çeker. sonrasında 1937'de tekrar tutuklanarak doğru düzgün bir yargılama yapılmadan kurşuna dizilir. ondan geriye tarım politikalarıyla ilgili pek çok metin kalır. bu metinler metnin sonsözünü yazam **micel niqueux** tarafından. ingilizceye çevrilip batı'da sıkı bir incelenir

### **konuşma temaları:**

**\* kentli / köylü olmak, doğada / teknokentye yaşamak, eğitilmiş / bilgisiz olmak ütopya kurmak oluşturmak açısından farklı tutumları gündeme getirir mi?**

daha önceki buluşmalarımızda 'ütopya' düşüncesinin ortaya çıkışında "aydınlanma"nın önemi ve rolünden söz etmiştik. aydınlanma ise nüve hâlinde de olsa ekonomik düzen olarak hem kapitalizmin varlığına, hem de ortaçağdakinden farklı bir 'şehir / bourg' yapısına ihtiyaç duyar. bu nedenle ilk ütopyalardan başlayarak son dönemdeki bazı uç / aykırı örnekler dışında mevcut ütopyalar bir şehir yapısıyla, yaşamın olmazsa olması ekonomik temelli bir tarımsal faaliyeti ayrı birer unsur olarak içerir. kuşkusuz bunların hepsinde bu iki unsurun, önem ve alanı birbirilerinden farklıdır. ancak "distopya" tarzı anlatılarda kırsal yaşamdaki düzenlerin de daha kaotik ve çoğunun da doğal yaşamın unsurlarıyla ayrıntılandırılmadan gündeme getirilir.

bunları tanımlarken kentli / köylü olmak, doğada-kırda / teknokentte yaşamak hem bakış açısı hem de bunların ütöpik unsurlarını şekillendirme anlamında belirleyici olmuştur. kuşkusuz burada mevcut etkilenmelerin, özellikle de ezberlerin büyük rolü vardır. bunun kaynağı ise özellikle sistematik ve merkezi, çok kişiye yönelik eğitimidir. ancak eğitimin bireysel yanını da düşünen çeşitli modellerde özellikle de uzak doğu ve asya'daki bazı düşünsel, dinsel yapıların önemli ve belirleyici etkisi olmuştur. giderek bunlardan da kimi ekolojik farklı yaşama biçimleri ve bunları dile getiren gerçek ya da ütöpik olgular şekillendirilmiştir.

bu noktada kapitalist bir evreden geçilmeden şekillendirilen kimi toplumsal yapılaşma örneklerinden birisi daha çok kuramsal tezlere dayanan çayanov'un "köylü ütopyası" örneğidir. her ne kadar bunun tüm ayrıntıları mevcut ütopya anlatısı içinde yer almasa da görüşlerini açıklayan metinlerde ortaya konulduğu şekliyle "kendine yetecek oranda küçük ölçekli tarımsal faaliyet", "saadece işlevi öne çıkarak kârı hedeflemeyen diğer üretici faaliyetler", "çoklu yapılar için değil, aileler, akrabalar, klanlar hâlinde yaşamayı" öngören modellemeler, "sadece içinde yer alanların yaşamlarını etkileyecek kuralların / uzlaşmaların belirleyici olduğu" yaşam modelleri farklı ütopya tasarımları gündeme getirmiştir.

**\* ütopya aslında bir varolamama endişesini mi yansıtır?**

kuşkusuz kapitalist ekonomik modelin hem sağcı, hem de solcu / sosyalist şekillendirilmesinin tüm insanlığın yararına ve çıkarına bir sonucunun olmayacağı düşüncesi, en azından mevcut olumsuzlukları farkedilenler nezdinde olası bir çözüm örneği öngörmeden mevcudun gidebileceği en uç noktaları anlatan distopik anlatıların doğmasına yol açmıştır. dolayısıyla hem distopyaların hem de ütopyaların çıkış noktasında "varolamama endişesi" olduğu açıktır. hemen hepsinde varılan sonun aslında bir tür başa, çıkış noktasına dönüş olduğu gerçeği, tüm ütöpik şekillendirmelerde ilk farkedilen unsurlardan birisidir.